

Mykolaiivskoho derzhavnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho, 2(9), 245–250.

Tytarenko, T. M. (2018). *Psykholohichne zdorovia osobystosti: zasoby samodopomohy v umovakh tryvaloi travmatyzatsii* [Psychological health of the personality: Means of self-help in conditions of prolonged traumatization]. Imeks-LTD.

N. Demchenko, K. Koshel

THE CONNECTION BETWEEN INTRAPERSONAL CONFLICT AND IDENTITY CRISIS IN ADOLESCENCE

Abstract

The article presents the results of a theoretical and empirical study on the psychological features of intrapersonal conflicts in youth. The relevance of the work is driven by the fact that under the conditions of modern social transformations, war, and instability in Ukraine, the process of self-determination among young people is significantly complicated, taking on the characteristics of an acute existential contradiction. Internal conflict is viewed by the authors not only as a source of tension but also as a mechanism of personal growth closely linked to the formation of ego-identity.

The aim of the article is to identify the nature of the relationship between identity statuses and the specifics of intrapersonal conflicts, self-attitude, and life-meaning orientations of students. The empirical study was conducted on a sample of 60 respondents using a psychodiagnostic complex: J. Marcia's Ego Identity Status measure, the Self-Attitude Test, and the Purpose-in-Life Test. Statistical data processing was performed using the Shapiro-Wilk normality test and Pearson correlation coefficient.

*The research results showed that the dominant status in the sample is "Achieved Identity" (56%). This fact is interpreted as a specific adaptive response of youth to crisis conditions: the need for rapid maturation and building internal supports reduces the time for "moratorium" (search), which accounted for only 15%. Correlation analysis allowed establishing that identity status directly determines the content of the internal conflict. It was revealed that "Identity Diffusion" has significant negative correlations with self-respect and life goals against the background of a positive correlation with self-blame, indicating the experience of conflict as a state of disorientation. The "Moratorium" status is accompanied by a high level of self-criticism, reflecting conflict as an active search. The phenomenon of "latent conflict" was recorded in individuals with "Foreclosure," manifested through a link with self-blame despite external stability. In contrast, "Achieved Identity" has stable positive correlations with autosympathy and life meaningfulness. **It is concluded** that the successful resolution of the identity crisis transforms the destructive potential of internal conflict into a development resource, ensuring the psychological resilience and agency of the personality.*

Keywords: intrapersonal conflict, youth, ego-identity, identity crisis, self-attitude, life-meaning orientations, self-respect.

УДК 373.2:159.922.7:316.613

О. Косенчук, Н. Тарнавська

БАГАТОРІВНЕВИЙ МОНІТОРИНГ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ОСВІТНІХ ЛОКАЦІЯХ ЗА МОДЕЛЛЮ «2 НА 2» ЯК ОСНОВА СТРАТЕГІЙ ПІДТРИМКИ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ТА ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Резюме

У статті висвітлено результати багаторівневого моніторингу розвитку дітей дошкільного віку в умовах короткотривалого перебування на освітніх локаціях за моделлю «2 на 2», реалізованого у період з вересня 2024 року по лютий 2025 року в Україні (друга хвиля). Показано, що короткотривала організація освітнього процесу дає змогу фіксувати освітні втрати та прогалини, планувати психолого-педагогічну підтримку, інтенсифікувати освітній процес і підвищувати його результативність.

Окреслено структуру багаторівневого моніторингу, що охоплює три взаємопов'язані рівні: (1) відстеження розвитку дитини за основними напрямками та показниками; (2) організаційно-методичний супровід, спрямований на розробку програмно-методичного забезпечення, професійне

зростання та психологічну підтримку учасників проєкту; (3) оцінювання й посилення ресурсів освітнього простору з урахуванням специфіки моделі «2 на 2».

Описано дизайн дослідження, вибірку та методи збору, узагальнення й інтерпретації даних. Наведено статистичні результати вступного моніторингу, що засвідчили наявність системних освітніх втрат і прогалін.

Презентовано комплексну модель підтримки та збереження психічного здоров'я дітей і подолання освітніх втрат, яка поєднує психолого-педагогічні, організаційні та середовищні стратегії. Показано, що реалізація цієї моделі сприяла позитивній динаміці розвитку дітей, що підтверджується результатами підсумкового моніторингу та свідчить про її ефективність в умовах воєнної кризи.

Ключові слова: дошкільна освіта; освітні втрати; багаторівневий моніторинг; психосоціальна підтримка; модель «2 на 2»; розвиток дитини в умовах війни.

Вступ. Тривалі військові дії в Україні створили безпрецедентні виклики для системи дошкільної освіти та психосоціального благополуччя дітей. Діти дошкільного віку опинилися в умовах хронічного стресу й нестабільності, що порушує безперервність освітніх і соціальних процесів, критично важливих на цьому віковому етапі. Обмежений доступ до закладів дошкільної освіти, дефіцит ігрової взаємодії з однолітками та виснаженість дорослих зумовлюють не лише освітні втрати, а й труднощі соціально-емоційного та когнітивного розвитку, формування самооцінки й стресостійкості дітей.

Особливість впливу війни на розвиток дитини полягає в його системному характері: труднощі в одній сфері розвитку посилюють вразливість в інших, а хронічний стрес обмежує використання потенційних ресурсів розвитку.

За цих обставин доступ до дошкільної освіти в умовах війни потребує ширшого підходу, ніж просте відновлення традиційних навчальних занять. У таких умовах важливою є інтеграції освітніх, психологічних і психосоціальних компонентів, спрямованих на збереження психічного здоров'я дітей, підтримку їхнього різнобічного розвитку та зміцнення батьківського ресурсу.

Водночас на національному рівні бракує систематизованих, емпірично обґрунтованих даних щодо того, як саме різні типи освітньої діяльності функціонують у кризових умовах, які освітні втрати та прогаліни вони компенсують, а які сфери розвитку залишаються найбільш уразливими та потребують посилення втручання.

Таким чином, наукова проблема полягає у відсутності комплексної, багаторівневої моделі моніторингу, здатної в умовах війни одночасно фіксувати динаміку розвитку дітей дошкільного віку за основними напрямками та критеріями, виявляти освітні втрати та прогаліни, аналізувати їх у взаємозв'язку з чинниками стресу та психосоціального середовища, а також слугувати підґрунтям для розробки доказових стратегій підтримки.

Практична значущість багаторівневого моніторингу полягає в чіткому структуруванні його рівнів і відповідних стратегій підтримки. *На першому рівні* моніторинг забезпечує систематичне відстеження розвитку дитини за основними напрямками та показниками, адаптацію індивідуалізованих освітніх маршрутів, фіксацію динаміки розвитку й формування портфоліо дитини.

Другий рівень — організаційно-методичний моніторинг — спрямований на професійне зростання, підвищення кваліфікації та психологічну підтримку всіх учасників освітнього процесу: експертів проєкту, регіональних координаторів, педагогів, які працюють в умовах короткотривалого перебування дітей, а також батьків. Реалізація інтерв'язійних форм роботи й підтримка стійкості дорослих є особливо значущими, оскільки саме дорослі транслюють дітям моделі реагування, поведінки та емоційної регуляції.

Третій рівень передбачає відновлення та посилення ресурсів освітнього простору з урахуванням специфіки моделі «2 на 2», що реалізується в нестандартних умовах. Це дозволяє зберігати субкультуру дошкільного дитинства та забезпечувати різнобічний розвиток дітей через організацію середовища й освітніх контекстів.

За даними ЮНІСЕФ, три чверті батьків у прифронтовій місцевості повідомляють, що не відправляють своїх дітей дошкільного віку до закладів дошкільної освіти через проблеми безпеки та триваючий конфлікт. Ця ситуація призвела до широкомасштабних перебоїв у роботі закладів дошкільної освіти та їх доступності (ЮНІСЕФ) (Human Rights Watch) (UNICEF.).

Тривалі військові дії в Україні зумовили формування системних кризових умов, у яких перебувають сім'ї з дітьми. Ці умови характеризуються поєднанням раптовості загроз, відсутністю

ПСИХОЛОГІЯ

контролю, тривалістю стресових впливів і постійних змін, горем та втратами, експозицією смерті, що відповідає опису кризових факторів, наведених Everstine & Everstine, 1993). У сучасному українському контексті ці фактори проявляються з особливою інтенсивністю (UNICEF.).

Через ці та інші фактори в дітей дошкільного віку може проявлятися певний регрес у розвитку, наприклад, поведінка, притаманна більш ранньому віку. Діти, які знаходяться у перманентному, або й постійному стресі, можуть мати симптоми, пов'язані з порушенням соціалізації, психічного здоров'я, зокрема, постійні розгойдування, плаксивість, поганий сон, погіршення апетиту, вони чіпляються за батьків, бояться відходити від них й не можуть зосередитися на грі, або повторюють одну і ту саму гру, пов'язану з тривожними подіями (Верховна Рада України, 2024).

Зазначені труднощі зумовлюють потребу в інтеграції психосоціальної підтримки дітей дошкільного віку з формуванням основ емоційного інтелекту, що виступає важливим чинником розвитку їхньої опірності та стресостійкості (Косенчук & Тарнавська, 2023; Косенчук & Тарнавська, 2024).

Системний звіт Global Estimates 2025 Update (Education Cannot Wait), показує, що діти з кризових регіонів, у тому числі з зон конфлікту, стикаються не лише зі збереженням доступу до освіти, а й із зниженням якості освітніх результатів. Дослідження підкреслює, що в таких умовах залежність між доступом до освіти і реальними освітніми результатами є критично важливою для відновлення та розвитку (Kosenchuk, 2023).

Право на освіту є одним з найважливіших прав, гарантованих Міжнародною конвенцією про права дитини, а доступ до освіти має залишатися навіть у кризових ситуаціях. Крім того, освіта вважається ключовим фактором відновлення дітей після кризи.

Проект Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) «Покращення доступу до послуг дошкільної освіти в умовах надзвичайних ситуацій та раннього відновлення в Україні», що реалізує ВГО Асоціація працівників дошкільної освіти, за інформаційної підтримки Міністерства освіти і науки України спрямований на розв'язання зазначених вище проблем.

З урахуванням цих обставин у прифронтових областях, де через безпекову ситуацію немає змоги для повноцінного функціонування закладів дошкільної освіти, впроваджується *модель «Освіта дітей дошкільного віку у форматі «2 на 2»»*, що покращує доступ до дошкільної освіти. Ця освітня модель передбачає систематичні зустрічі дітей, батьків і педагогів на різних дошкільних локаціях - ЗДО, заклади загальної освіти, освітні центри, бібліотеки тощо, поблизу яких є облаштовані укриття. У рамках 2-ї хвили діти мали змогу разом з батьками відвідувати освітні локації 2 рази на тиждень по 3 години - для дітей старшого дошкільного віку та 3 рази на тиждень по 2 години - для дітей середнього та молодшого дошкільного віку. Перша та наступні хвили тривають 5 місяців кожна.

Така організація освітнього процесу виходить з положення, що у часи кризи короточасне відвідування дітьми дошкільних локацій частково компенсує повноцінне відвідування ЗДО в мирний час і є вирішальним для їх різнобічного розвитку та соціалізації. Короточасне відвідування і спілкуватися з однолітками дозволяє практикувати співпрацю та розвивати комунікативні навички, які є основоположними для здорової соціалізації та адаптації до різних соціальних умов. А участь у регулярних заходах важлива для їхньої емоційної стабільності та відчуття безпеки. Не менш актуальною є когнітивна стимуляція та можливості для навчання. Незважаючи на обмежену тривалість перебування дітей, педагоги інтенсифікують освітній процес, сприяючи розвитку мовлення, оволодінню елементами грамоти, формуванню елементарних математичних уявлень, художньо-творчому розвитку та закладанню основ емоційного інтелекту.

Безумовно, класична модель має переваги: діти щодня перебувають у стабільному середовищі з передбачуваними рутинами, що сприяє їхньому всебічному розвитку. Проте в умовах воєнних дій чи загальної кризи наявність компенсаторних, інтенсифікованих форм освіти – значно краща альтернатива, ніж повна відсутність дошкільної освіти та виховання винятково в родинному середовищі. За умови виховання дитини виключно в родинному колі без систематичної участі в освітньому процесі може спостерігатися уповільнення розвитку, що зумовлює виникнення освітніх втрат і прогалин. Показники розвитку на кожному етапі дошкільного віку формуються як у вільній діяльності, так і в спеціально організованій освітній взаємодії, яка передбачає цілеспрямований педагогічний супровід. Саме в таких умовах дитина опановує навички, що не виникають спонтанно в побуті чи вільній грі, наприклад, вимірювання сипучих і рідких речовин різними мірами, лінійні вимірювання, орієнтування в просторі, складання зв'язних творчих розповідей тощо (Косенчук & Тарнавська, 2024).

Хоча поняття «освітні втрати» традиційно пов'язують зі шкільною освітою, воно є релевантним і для дошкільного віку. Відсутність повноцінної соціальної взаємодії обмежує сюжетно-рольову гру,

що є базовою основою для дитячого розвитку. Дефіцит вільної гри з однолітками може мати суттєві наслідки, зокрема: уповільнення мовленнєвого розвитку, оскільки саме у спільній ігровій діяльності діти активно засвоюють нову лексику, практикують діалогічне мовлення та розширюють мовленнєві структури (Hirsh-Pasek, Golinkoff, 2008; Weisberg та ін., 2013); спостерігається недостатній розвиток виконавчих функцій — уваги, довільної пам'яті та саморегуляції, які ефективніше формуються у сюжетно-рольовій грі, ніж у формалізованих навчальних вправах (Diamond та ін., 2011); обмежується розвиток соціальних навичок, зокрема вміння домовлятися, кооперуватися та проявляти емпатію, що ускладнює подальше формування міжособистісних стосунків (Lillard та ін., 2013).

Метою статті є представлення гнучкої моделі організації дошкільної освіти на локаціях у форматі «2 на 2» в умовах військових дій в Україні та репрезентація багаторівневого моніторингу розвитку дітей дошкільного віку, спрямованого на виявлення, зменшення й компенсацію освітніх втрат і прогалин, отримання аналітичних даних для планування індивідуалізованих освітніх маршрутів і формування показників розвитку дітей відповідно до вікових норм на кожному етапі дошкільного дитинства, що в кризових умовах потребує адаптивних організаційно-педагогічних рішень.

Методи дослідження. Усебічний дизайн багаторівневого моніторингу забезпечено поєднанням кількісних і якісних методів: педагогічного спостереження, аналізу продуктів дитячої діяльності, анкетування/опитування батьків і педагогів, а також аналізу моніторингової документації та узагальнення даних в електронних формах. Це дало змогу системно зібрати, зіставити й інтерпретувати результати розвитку дітей та сформулювати обґрунтовані висновки.

Основні теорії та концепції, які підтримують дослідження: лонгїтюдний підхід до вивчення стійкості дітей у кризових умовах; положення теорій когнітивного розвитку та соціокультурної взаємодії, що підкреслюють роль соціального контексту в розвитку дитини дошкільного віку; ідеї теорії прив'язаності щодо впливу сімейного й освітнього середовищ на психічне здоров'я дитини; конструктивістський підхід до навчання через досвід; а також концепція нейропластичності, яка обґрунтовує значущість раннього втручання для пом'якшення або подолання затримок розвитку.

Багаторівневий моніторинг було реалізовано у семи прифронтових областях України: Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Миколаївській, Одеській, Сумській та Харківській. У зазначених регіонах Всеукраїнська громадська організація «Асоціація працівників дошкільної освіти» за інформаційної підтримки Міністерства освіти і науки України впроваджує проєкт Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) «Покращення доступу до послуг дошкільної освіти в умовах надзвичайних ситуацій та раннього відновлення в Україні».

Багаторівневим моніторингом охоплено такі категорії учасників дослідження: 246 педагогів, 3843 дитини дошкільного віку, 2706 батьків, сім регіональних координаторів, 20 експертів за методикою ECERS-3, три експерти з моніторингу та шість експертів-методистів з дошкільної освіти (станом на 01.09.2024).

Збільшення кількості дітей відбувалося за рахунок прибуття нових дітей та сталого відвідування дітей, залучених від початку проєкту, так 74,6% дітей відвідують щонайменше 70% занять протягом 5 місяців – з вересня 2024 року по лютий 2025 року (2-га хвиля).

Аналітичні дані представлені у статті характеризують вступне та заключне діагностування рівнів розвитку дітей старшого дошкільного віку за основними сферами розвитку (5 місяців – з квітня по серпень 2024 року – друга хвиля проєкту).

Багаторівневий моніторинг передбачав вступний та заключний моніторинг; проміжні (щомісячні моніторинги). Результати розвитку дітей за основними сферами педагога фіксували у гугл-формі. Статистичні дані по кожній дитині накопичуються та обраховуються як середньостатистичні показники, демонструють поступ, поточні труднощі й проблеми. Щомісячні дані генеруються та зберігаються у таких електронних теках: по кожній дитині, по кожному педагогу, по областям, загальні результати по Україні.

Етичні міркування. Під час вступного моніторингу отримано інформовану згоду батьків, забезпечено конфіденційність і дослідницьке використання даних. Моніторинг мав недискримінаційний характер, передбачав етичну взаємодію з батьками та недопущення порівняння дітей між собою.

Результати. Визначення критеріїв і показників розвитку дітей дошкільного віку є ефективним інструментом для планування психолого-педагогічної підтримки, оскільки дає змогу виявляти відхилення від типових траєкторій розвитку, визначати інтенсивність підтримки та своєчасно впроваджувати превентивні заходи. Формування критеріїв ґрунтувалося на положеннях Закону України «Про дошкільну освіту» [1], Європейській рамці якості дошкільної освіти та догляду

ПСИХОЛОГІЯ

(European Quality Framework for Early Childhood Education and Care, Європейська Комісія), підходах Ради Європи до захисту прав дитини, а також практиках ЮНІСЕФ щодо підтримки дітей у кризових та посткризових умовах.

Моніторинговою групою Проєкту було визначено п'ять основних напрямів (критеріїв) розвитку дитини старшого дошкільного віку, кожен з критеріїв містить показники розвитку (70): розвиток емоційної сфери - 8 показників; розвиток соціальної взаємодії - 8; розвиток когнітивної сфери - 38; формування позитивної самооцінки - 8; стійкість до стресу - 8.

Застосування визначених критеріїв і показників передбачає їх уніфікованість для використання в різних типах організації освітньої діяльності у сфері дошкільної освіти, тоді як інструменти та методи оцінювання вирізняються доступністю та простотою у практичному використанні. Індикатори культурно релевантні та розраховані на дітей дошкільного віку, враховують відмінності у розвитку, поведінці, контексти та орієнтовані на вимірювання освітніх втрат та прогалин.

Оцінювання рівнів розвитку дітей дошкільного віку за основними сферами здійснювалося на основі комплексного збору індивідуальних даних, що поєднував педагогічні спостереження та аналіз продуктів дитячої діяльності. Спостереження проводилися цілеспрямовано й системно, без втручання в природний перебіг діяльності дітей, що забезпечувало достовірність результатів в умовах короткотривалого перебування на освітніх локаціях. Аналіз продуктів діяльності охоплював зображувальні, конструктивні та мовленнєво-творчі роботи дітей. Отримані якісні дані доповнювалися результатами стандартизованих опитувань і анкетування, що забезпечувало цілісне розуміння освітніх досягнень дітей в умовах кризи.

Аналіз критеріїв і показників розвитку дітей дошкільного віку здійснювався з використанням шкали оцінювання: 0–0,3 — початковий рівень, 0,4–0,7 — середній, 0,8–1 — високий. Початковий рівень показників свідчить про потребу в додатковій підтримці та індивідуалізації освітнього маршруту дитини.

Під освітніми втратами розуміється зниження показників розвитку за основними сферами, зумовлене обмеженим доступом до освітніх ресурсів і розвивального середовища, тоді як прогалини виникають унаслідок порушення систематичності та послідовності освітнього процесу. Освітні втрати охоплюють пізнавальні, мовленнєві, моторні, виховні та психологічні аспекти розвитку.

Надолуження освітніх втрат є складним і довготривалим процесом, що потребує міжсекторальної взаємодії та впровадження гнучких рішень. Виявлення труднощів на ранніх етапах розвитку є критично важливим, оскільки дошкільний вік характеризується сенситивністю до формування базових психічних функцій, а порушення в одній сфері часто пов'язані з труднощами в інших. Саме тому системне оцінювання рівнів розвитку дозволяє своєчасно визначати потреби дитини, запобігати ускладненням і формувати підґрунтя для успішного входження до Нової української школи.

Результати вступного моніторингу дозволили зафіксувати 42 показники з початковим рівнем розвитку (0–0,3 бала), що становить 60 % від загальної кількості показників. Найвищий рівень освітніх втрат виявлено у сферах розвитку соціальної взаємодії та стійкості до стресу — по 87,5 %, що свідчить про системний вплив обмеження соціальних контактів і хронічного стресу в умовах війни.

Значні освітні втрати також зафіксовано у когнітивній сфері (58 %) та у сфері формування позитивної самооцінки (50 %). Водночас освітні втрати в емоційній сфері мають помірний характер (25 %), що може свідчити про відносну адаптивність емоційної сфери в умовах кризи.

Отримані результати вступного моніторингу засвідчують взаємопов'язаність сфер розвитку дитини та вказують на наявність системних освітніх втрат і прогалин, що потребують цілеспрямованої та своєчасної психолого-педагогічної підтримки. Зафіксовані труднощі обґрунтовують доцільність інтенсифікації освітнього процесу та використання короткотривалих форм організації дошкільної освіти, спрямованих на компенсацію виявлених прогалин і забезпечення безперервності розвитку дитини.

Узагальнені середньостатистичні показники освітніх втрат і прогалин за основними напрямками розвитку дітей дошкільного віку, зафіксовані на етапі вступного моніторингу у квітні 2024 року, представлені в Таблиці 1.

Таблиця 1

Узагальнені середньостатистичні показники освітніх втрат і прогалин за основними напрямками розвитку дітей дошкільного віку на етапі вступного моніторингу у вересні 2024 року

Основні напрями розвитку	Загальна кількість показників	Кількість показників з початковим рівнем розвитку (0–0,3 бала)	Освітні втрати та прогалини (%)
Розвиток емоційної сфери	8	2	25 %
Розвиток соціальної взаємодії	8	7	87,5 %
Розвиток когнітивної сфери	38	22	58 %
Формування позитивної самооцінки	8	4	50 %
Стійкість до стресу	8	7	87,5 %

На основі початково встановлених даних щодо освітніх втрат і прогалин за основними напрямками розвитку дітей дошкільного віку було розроблено стратегії підтримки та збереження психічного здоров'я, а також подолання освітніх втрат, узагальнено представлені в Таблиці 2.

Таблиця 2

Стратегії підтримки й збереження психічного здоров'я та подолання освітніх втрат і прогалин у межах багаторівневого моніторингу

Рівень багаторівневого моніторингу	Назва стратегії	Ключові заходи та фокус підтримки
Рівень 1. Моніторинг розвитку дитини за основними напрямками та показниками	Розробка та впровадження проекту функціонування дошкільних локацій за моделлю «2 на 2» з системним моніторингом динаміки розвитку дітей дошкільного віку	Визначення початкового рівня розвитку; планування індивідуалізованого освітнього маршруту; психологічна підтримка; проміжні індивідуальні й групові моніторинги; корекція освітніх маршрутів; документування динаміки та портфоліо дитини.
Рівень 2. Організаційно-методичний моніторинг	Організаційно-методична та психологічна підтримка педагогів, відстеження їх професійного зростання	Моніторинг організаційних умов; професійний розвиток експертів проекту, регіональних координаторів, педагогів, які працюють в умовах короткотривалого перебування дітей; інтервізії, вебінари; підтримка стійкості учасників проекту; використання травмоінформованих підходів.
Рівень 3. Оцінювання освітнього простору	Відновлення та посилення ресурсів освітнього простору	Оцінювання якості освітнього середовища за методикою ECERS-3; оновлення групових осередків для забезпечення різнобічного розвитку дітей [3].

Сильні сторони багаторівневого моніторингу полягають у системній реалізації визначених нами стратегій та заходів у процесі проміжного моніторингу, який передбачав щомісячне відстеження динаміки скорочення освітніх втрат та прогалин, посилення психологічної підтримки а також загальну динаміку прогресу по основним напрямкам розвитку дитини дошкільного віку.

Комплексний підхід та чітко вибудована логістика реалізації проекту забезпечили скоординовану взаємодію між експертами проекту, регіональними координаторами, педагогами, які працювали на освітніх локаціях у форматі «2 на 2» в умовах короткотривалого перебування дітей, і

ПСИХОЛОГІЯ

батьками. Така взаємодія сприяла покращенню показників розвитку дітей дошкільного віку та зумовила позитивні результати на етапі підсумкового моніторингу, представлені в Таблиці 3.

Таблиця 3

Показники розвитку дитини дошкільного віку за основними напрямками: динаміка покращення від вступного до підсумкового моніторингу

Моніторинг	Розвиток емоційної сфери	Розвиток соціальної взаємодії	Розвиток когнітивної сфери	Формування позитивної самооцінки	Стійкість до стресу
Вступний	0,3	0,4	0,4	0,5	0,3
Підсумковий	0,7	0,7	0,7	0,7	0,6

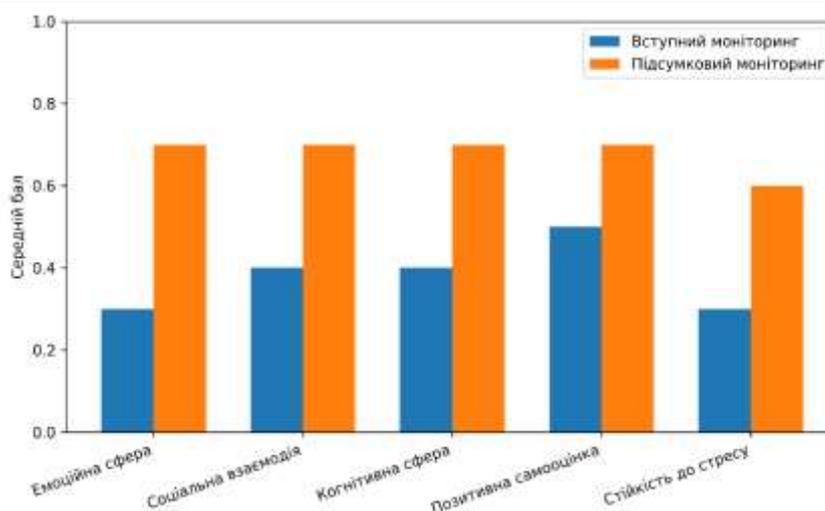

Рисунок 1. Показники розвитку дитини старшого дошкільного віку за основними сферами: динаміка покращення від вступного до підсумкового моніторингу

Первинні та підсумкові дані дані багаторівневого моніторингу дають змогу чітко визначити динаміку зростання. Виходячи з отриманих статистичних даних кореляція є наступною: емоційна сфера – (0,3% - 0,7 %); розвиток соціальної взаємодії – (0,4% - 0,7 %); розвиток когнітивної сфери - (0,5% - 0,7 %); стійкість до стресу - (0,3% - 0,6 %).

Динаміка зростання показників розвитку дітей дошкільного віку в умовах війни в Україні засвідчує наявність значних викликів, водночас підтверджуючи важливість пошуку ресурсів і компенсаторних можливостей через організацію короткотривалого перебування дітей на дошкільних освітніх локаціях за моделлю «2 на 2». Забезпечення регулярної взаємодії дітей з однолітками та педагогами сприяло помірному приросту показників за всіма сферами розвитку (у середньому + 0,2 за шкалою 0–1) і засвідчило потенціал кризових умов для розвитку та впровадження нестандартних організаційних рішень.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило доцільність і ефективність багаторівневого моніторингу як інструменту фіксації освітніх втрат і прогалин та планування психолого-педагогічної підтримки дітей дошкільного віку завдяки адаптації методології до змінних, короткотривалих і нестабільних умов та забезпечення її практичної застосованості.

Розроблена й апробована в межах дослідження комплексна модель підтримки, що поєднує моніторинг розвитку дітей, організаційно-методичний супровід педагогів і посилення ресурсів стимулюючого середовища локацій, продемонструвала ефективність не лише у виявленні та подоланні освітніх втрат і прогалин, а й у створенні результативного програмно-методичного забезпечення та апробації методичних алгоритмів, що забезпечують формування показників розвитку, які не можуть виникати спонтанно в побуті чи вільній грі, а потребують цілеспрямованого педагогічного супроводу, що зумовило позитивну динаміку за всіма напрямками розвитку, зафіксовану підсумковим моніторингом.

Застосування багаторівневого моніторингу сприяло підвищенню професійної готовності педагогів і фахівців до роботи в кризових умовах, забезпечило системність прийняття рішень і створило умови для індивідуалізації освітніх маршрутів дітей дошкільного віку.

Отримані результати можуть бути використані в умовах короткотривалого перебування дітей на дошкільних освітніх локаціях за моделлю «2 на 2», або в аналогічних типах освітньої діяльності. Особлива значущість результатів полягає в тому, що дошкільний вік є сенситивним періодом формування ключових показників розвитку, які мають досягатися відповідно до вікових норм на кожному етапі дошкільного дитинства, оскільки їх подальше надолуження є ускладненим. Запропоновані та апробовані в межах другої хвили моніторингу інструменти й підходи підтверджують можливість забезпечення безперервного розвитку дитини навіть в умовах кризи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Vaaranen-Valkonen, N., & Zavarova, N. (2022). *Психологічна підтримка та допомога дітям, які пережили травматичні події: Навч.-метод. посіб.* (О. Калашник, ред.).
- Верховна Рада України. (2024). *Про дошкільну освіту* (Закон України № 3788-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text>
- Гармс, Т., Кліффорд, Р. М., & Краєр, Д. (2020). *Шкала оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти (ECERS-3)*. Ранок.
- Косенчук, О. Г. (2024). *Форми організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти в умовах кризи в Україні. Естетика і етика педагогічної дії*, (29), 43–52.
- Косенчук, О. Г., & Тарнавська, Н. П. (2023). *Підтримуємо та зберігаємо психічне здоров'я дітей: Навч.-метод. посіб.*
- Косенчук, О. Г., & Тарнавська, Н. П. (2024а). *Дбаємо про емоції - мову серця: Парціальна програма для дітей середнього дошкільного віку*.
- Education Cannot Wait. (2025). *Global estimates report 2025: Number of crisis-affected children and adolescents in need of education support*. https://www.educationcannotwait.org/sites/default/files/2025-01/global_estimates_report_2025.pdf
- Everstine, D. S., & Everstine, L. (1993). *The trauma response: A guide for helping professionals and families*. W. W. Norton & Company.
- Gross, J. J. (Ed.). (2013). *The handbook of emotion regulation*. Guilford Press.
- Kosenchuk, O. H. (2023). Ukrainian preschool education in the context of modern realities. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences*, 1(116), 20-40.
- UNICEF. (n.d.). *Widespread learning loss among Ukraine's children, as students enter fourth year of disruption to education*. <https://www.unicef.org/press-releases/widespread-learning-loss-among-ukrainese-children-students-enter-fourth-year>

REFERENCES

- Harms, T., Klifford, R. M., & Kraier, D. (2020). *Shkala otsiniuvannia yakosti osvitnoho protsesu v zakladakh doshkilnoi osvity (ECERS-3)* [Early childhood environment rating scale (ECERS-3)]. Ранок.
- Kosenchuk, O. H. (2024). *Formy orhanizatsii osvitnoho protsesu v zakladakh doshkilnoi osvity v umovakh kryzy v Ukraini* [Forms of organization of the educational process in preschool education institutions under crisis conditions in Ukraine]. *Estetyka i etyka pedahohichnoi dii*, (29), 43–52.
- Kosenchuk, O. H., & Tarnavska, N. P. (2023). *Pidtrymuemo ta zberihaiemo psykhykchne zdorov'ia ditei: Navch.-metod. posib.* [Supporting and preserving children's mental health: Teaching and methodological manual].
- Kosenchuk, O. H., & Tarnavska, N. P. (2024b). *Dbaiemo pro emotsii — movu sertsia: Partisialna prohrama dlia ditei starshoho doshkilnoho viku* [Caring for emotions — the language of the heart: Partial program for senior preschool age children].
- Vaaranen-Valkonen, N., & Zavarova, N. (2022). *Psykhohohichna pidtrymka ta dopomoha ditiam, yaki perezhlyli travmatychni podii: Navch.-metod. posib.* [Psychological support and assistance to children who have experienced traumatic events: Teaching and methodological manual] (O. Kalashnyk, Ed.).
- Verkhovna Rada Ukrainy. (2024). *Pro doshkilnu osvitu (Zakon Ukrainy No. 3788-IX)* [On preschool education (Law of Ukraine No. 3788-IX)]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text>
- Education Cannot Wait. (2025). *Global estimates report 2025: Number of crisis-affected children and adolescents in need of education support*. https://www.educationcannotwait.org/sites/default/files/2025-01/global_estimates_report_2025.pdf
- Everstine, D. S., & Everstine, L. (1993). *The trauma response: A guide for helping professionals and*

ПСИХОЛОГІЯ

families. W. W. Norton & Company.

Gross, J. J. (Ed.). (2013). *The handbook of emotion regulation*. Guilford Press.

Kosenchuk, O. H. (2023). Ukrainian preschool education in the context of modern realities. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences*, 1(116), 20-40.

UNICEF. (n.d.). *Widespread learning loss among Ukraine's children, as students enter fourth year of disruption to education*. <https://www.unicef.org/press-releases/widespread-learning-loss-among-ukraines-children-students-enter-fourth-year>

O. Kosenchuk, N. Tarnavska

MULTI-LEVEL MONITORING OF THE DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN IN EDUCATIONAL LOCATIONS USING THE “2 ON 2” MODEL AS THE BASIS OF STRATEGIES FOR SUPPORTING MENTAL HEALTH AND OVERCOMING EDUCATIONAL LOSS

Abstract

The article presents the results of a multilevel monitoring of preschool children's development under conditions of short-term attendance at educational locations based on the “2 on 2” model, implemented in Ukraine during the period from September 2024 to February 2025 (second wave). It is shown that the short-term organization of the educational process makes it possible to identify learning losses and gaps, plan psychological and pedagogical support, intensify the educational process, and increase its effectiveness.

The structure of the multilevel monitoring is outlined, encompassing three interrelated levels: (1) monitoring the child's development across key domains and indicators; (2) organizational and methodological support aimed at the development of programmatic and methodological resources, professional growth, and psychological support for project participants; and (3) assessment and strengthening of the resources of the educational environment, taking into account the specifics of the “2 on 2” model.

The research design, sample, and methods of data collection, aggregation, and interpretation are described. Statistical results of the baseline monitoring are presented, indicating the presence of systemic learning losses and gaps.

A comprehensive model for supporting and maintaining children's mental health and overcoming learning losses is introduced, integrating psychological-pedagogical, organizational, and environmental strategies. It is demonstrated that the implementation of this model contributed to positive developmental dynamics in children, as confirmed by the results of the final monitoring, and attests to its effectiveness under conditions of wartime crisis.

Keywords: *preschool education; learning losses; multilevel monitoring; psychosocial support; “2 on 2” model; child development in conditions of war.*

УДК 159.9:304

М. Лапіна

ДОСЛІДЖЕННЯ СІМЕЙНИХ ІСТОРІЙ ЗА ДОПОМОГОЮ ГЕНОГРАМИ: ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ЯКОСТІ СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ ЧЕРЕЗ НАРАТИВНУ РЕКОНСТРУКЦІЮ КОНТЕКСТУ

Резюме

У статті аналізується проблема підвищення якості сімейних стосунків шляхом наративної реконструкції контексту родинних історій. У сучасних умовах війни українські сім'ї переживають значні трансформації, гострі кризи та вимушені зміни, що суттєво впливають на їхню цілісність та психологічну стійкість. За таких обставин особливо зростає значущість відновлення емоційних зв'язків, формування нових моделей порозуміння та осмислення сімейного досвіду як важливої умови збереження та відновлення психологічних ресурсів особистості.

Дослідження міжпоколінних зв'язків та переосмислення родинних наративів відкриває можливості для глибшого розуміння динаміки сімейних взаємин. Це, своєю чергою, сприяє більш успішному проживанню складних суспільних процесів, які переживає українське суспільство сьогодні, та формує підґрунтя для розвитку адаптивних і підтримувальних моделей взаємодії в родинях.